

Н. А. Цимбаліста

Українсько-польське транскордонне співробітництво в аграрній сфері у контексті європейської інтеграції: сучасний стан та перспективи розвитку

Проведено аналіз спільних для українсько-польського транскордонного регіону проблем розвитку аграрного сектора економіки. Досліджено сучасний стан та окреслено перспективні напрями активізації українсько-польського транскордонного співробітництва у галузі сільського господарства.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, польсько-український транскордонний регіон, розвиток сільських територій, сільське господарство.

Постановка проблеми. Польща є одним із головних стратегічних партнерів України на європейському континенті з огляду на спільні з нашою державою кордони, культурні традиції та історичну спадщину, близькі гео-економічні інтереси. Українсько-польське транскордонне співробітництво щодо спільного вирішення актуальних соціально-економічних проблем розвитку транскордонного регіону має велике значення не лише як інструмент активізації господарської діяльності та підвищення рівня життя населення прикордонних територій наших країн, але й відіграє важливу роль у реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Особливістю українсько-польського транскордонного регіону є те, що в сільській місцевості проживає понад 50% населення цієї території, і частка сільського господарства у структурі зайнятості населення є досить значною. Зокрема на польській частині польсько-українського транскордонного регіону цей показник перевищує 50%, а в українській – коливається в межах 26-29% [10, с. 7]. Тому сільське господарство є одним із найважливіших секторів економіки в українсько-польському транскордонному регіоні.

Хоча членство Польщі у Європейському Союзі ще порівняно нетривале, проте в економіці країни загалом, і в її аграрному секторі зокрема, вже відбулися суттєві зміни. Це дозволяє проаналізувати минулий і сучасний стан сільського господарства Польщі, та на основі узагальнення її досвіду обґрунтувати пріоритетні завдання та напрями розвитку агропромислового комплексу України в контексті євроінтеграційних процесів, а також визначити можливості та перспективи українсько-польського транскордонного співробітництва в аграрній сфері.

© *Н.А. Цимбаліста*, 2014.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання українсько-польської економічної співпраці, її особливості та перспективи розвитку досліджуються у наукових публікаціях таких вчених, як В. Андрійчук, В. Борщевський, В. Будкін, З. Знахоренко, Н. Мікула, М. Мальський, А. Мокій, С. Писаренко, М. Янків та ін. Вивченню окремих аспектів транскордонної співпраці у сфері екологічної безпеки та охорони природного середовища, інновацій та енергозбереження, розвитку туристичного та рекреаційного потенціалу українсько-польського транскордонного регіону присвятили свої праці Р. Гришко, Л. Михальчук, С. Нездоймінов, О. Присяжнюк, Л. Савош, О. Федунь, М. Яворський та ін. Однак недостатньо висвітленими у науковій літературі є проблеми активізації транскордонного співробітництва України і Польщі в агропромисловій сфері.

Метою статті є аналіз спільних проблем українсько-польського транскордонного регіону щодо розвитку сільського господарства, вивчення сучасного досвіду українсько-польського співробітництва у цій галузі, а також визначення перспективних форм та напрямів транскордонної співпраці Львівщини з Люблінським і Підкарпатським воєводствами Польщі в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу. Прикордонні території українсько-польського транскордонного регіону, до якого з польського боку входять Люблінське та Підкарпатське воєводства, а з українського – Волинська, Львівська та Закарпатська області, належать до економічно слабше розвинених регіонів своїх країн. Свідченням цього є відносно менші з огляду на площі територій та кількості їхніх мешканців частки цих регіонів у зайнятості, вартості основних засобів та обсягах продукції України і Польщі [3, с. 103]. І сьогодні внесок цих регіонів у промислове виробництво та зовнішню торгівлю своїх країн є набагато меншим, ніж потенційно міг би бути [16, с. 40]. Разом з тим, у досліджуваному регіоні традиційно краще у порівнянні з іншими частинами обох країн було розвинене сільське господарство. Наприклад, у 2003 р. валова продукція сільського господарства, виготовлена у Люблінському та Підкарпатському воєводствах складала 12,2% від валового виробництва сільськогосподарської продукції Польщі, а Львівська, Волинська та Закарпатська області забезпечували 10,9% від сільськогосподарського виробництва в Україні [3, с. 106]. Останніми роками спостерігається тенденція до зменшення сумарної частки цих областей у сільськогосподарському виробництві України до 8,6% (станом на 2012 р.) [14, с. 214]

Сільське господарство Львівщини і прилеглих до неї прикордонних територій Люблінського та Підкарпатського воєводств Польщі харак-

теризуються низкою спільних для них особливостей. Зокрема, подібною є структура використання сільськогосподарських земель за видами господарств: високою є частка сільськогосподарських угідь, що перебувають у користуванні в індивідуальних сімейних господарств прикордонних воєводств Польщі (понад 90%) і особистих селянських господарств на Львівщині (близько 77%) [12, с. 10; 13, с. 20]. При цьому на аналізованій транскордонній території у структурі сільськогосподарського виробництва з обох сторін переважає рослинництво.

Тваринництво регіону зосереджене головним чином у господарствах населення. Понад 90% великої рогатої худоби, овець і кіз, більше 65% поголів'я свиней та близько 60% птиці всіх видів на Львівщині утримується у господарствах населення. Натомість в обох прикордонних з Україною воєводствах Польщі понад 95% худоби та птиці всіх видів вирощують в індивідуальних господарствах [5, с. 58-59]. Варто відзначити і спільну для Львівської області та Люблінського і Підкарпатського воєводств стійку тенденцію до зменшення поголів'я худоби, особливо великої рогатої (в т. ч. корів), протягом 2006-2010 рр. Водночас по обидва боки українсько-польського кордону зростає поголів'я птиці, а у Львівській області спостерігається також порівняно незначна позитивна динаміка поголів'я свиней, овець та кіз [4, с. 85-86; 5, с. 58-59]. З огляду на це особливої актуальності для обох країн набуває розвиток транскордонної співпраці у галузі тваринництва. На цьому неодноразово наголошувалося у ході двосторонніх зустрічей представників центральних та місцевих органів влади і бізнесових структур Польщі й України [8; 15].

У структурі виробництва продукції рослинництва на польській частині аналізованого регіону переважають зернові, натомість на Львівщині найбільшою в обсягах валового збору є частка картоплі, що вдвічі переважає валовий збір зернових. Водночас, оцінка продуктивності рослинництва за рівнем урожайності сільськогосподарських культур свідчить про вищу ефективність виробництва просапних культур (картоплі, цукрових буряків) у Люблінському і Підкарпатському воєводствах Польщі, порівняно з Львівською областю (урожайність картоплі та цукрових буряків у польських воєводствах становила у 2009-2010 рр. відповідно 180÷190 та 460÷560 ц з 1 га, а на Львівщині – 133÷158 і 357÷380 ц з 1 га) [5, с. 60]. Разом з тим варто відзначити, що відставання Львівської області за показниками урожайності від польських сусідів протягом останніх років суттєво зменшилося (особливо це стосується цукрових буряків: якщо у 2003 р. урожайність цієї культури в області становила 40% від урожайності, досягнутої в польській частині, то у 2010 р. цей показник склав уже щонайменше 68%) [3, с. 140; 5, с. 60]. Це свідчить

про наявність значного невикористаного потенціалу цієї території та потенційну можливість нарощувати обсяги сільськогосподарського виробництва за умови оптимального використання засобів виробництва, а саме: внесення достатньої кількості добрив, проведення хімічної обробки рослин, частішої зміни посівного матеріалу, застосування більш урожайних сортів рослин тощо.

Аналіз сучасного стану українсько-польської співпраці в аграрному секторі економіки вказує на достатньо низьку її інтенсивність. У численних програмах та стратегіях транскордонного співробітництва за участю Польщі й України наголошується на необхідності співпраці у галузі сільського господарства щодо забезпечення його сталого розвитку та зменшення шкідливого впливу на довкілля [10, с. 71; 17, с. 108-112]. Однак відсутні конкретні спільні українсько-польські програми заходів та проекти у цій сфері, а співпраця між господарюючими суб'єктами в галузі сільського господарства не набула достатнього поширення, незважаючи на те, що «деякі польські землероби вже знайшли партнерів на українській стороні і розвивають спільний бізнес, наприклад, у виробництві м'яса домашньої птиці, овочів і фруктів та у вирощуванні свиней» [3, с. 144].

Спільна українсько-польська стратегія транскордонної співпраці на 2005-2015 рр. визначає одним із напрямів діяльності у сфері економіки і підприємництва співпрацю українських і польських сільськогосподарських дорадчих служб щодо використання ефективних методів управління в сільськогосподарській діяльності та диверсифікації зайнятості населення сільських територій [18, с. 44]. В рамках цієї програми у 2005-2007 рр. 600 українських експертів-дорадників, керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств, представників місцевих і центральних органів влади а також молодих вчених пройшли відповідне навчання та стажування у Польщі [7, с. 66-67].

Певний поступ в українсько-польській співпраці в аграрній сфері спостерігається у питаннях адаптації сільського господарства України до стандартів і вимог ЄС щодо якості і безпечності сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, а також щодо розвитку торгівлі сільськогосподарськими товарами між нашими державами. Так, 18 травня 2012 р. у Києві відбулося V засідання українсько-польської Міжурядової Комісії з питань економічного співробітництва [11]. Поряд із питаннями про двосторонні торговельні відносини, інвестиційну діяльність, співпрацю в енергетичній галузі, сторони обговорювали також і перспективи подальшого співробітництва у сфері сільського господарства, зокрема щодо адаптації сільського господарства і сільської місцевості України до стандартів Європейського Союзу. Польська сторона запропонувала Україні

допомогу у підготовці заявки на фінансування Європейською комісією проектів технічної допомоги щодо перекладу на українську мову основних стандартів, що стосуються сільськогосподарської і харчової продукції, в рамках яких необхідно гармонізувати законодавство України в зв'язку з її міжнародними зобов'язаннями перед Європейським Союзом і СОТ. Комісія також висловила підтримку курсу на поглиблення двосторонньої співпраці з метою збільшення торговельного обороту сільськогосподарськими товарами між Україною і Республікою Польща та оперативного розгляду проблем, які негативно впливають на нього.

Крім того, на згаданому вище засіданні, польська сторона запропонувала Україні обмін інформацією щодо питань екологізації сільськогосподарського виробництва, а саме: правових та інституційних механізмів введення в обіг засобів захисту рослин в Республіці Польща та питань, пов'язаних з основними напрямками робіт в сфері контролю засобів охорони рослин, що використовуються в сільському господарстві, запровадження інтегрованого захисту рослин, розповсюдження шкідливих для сільськогосподарських культур організмів та заходів із запобігання їх розвитку.

Тут варто зазначити, що протягом останніх десяти років у Польщі динамічного розвитку набуло екологічне сільське господарство. Такі суттєві зміни в сільському господарстві відбулися після вступу країни до ЄС у 2004 р. Внаслідок підвищеного інтересу споживачів купувати органічні й екологічно-безпечні продукти як на внутрішньому ринку, так і на ринках інших країн ЄС, зростає зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників виробляти екологічну продукцію. Зокрема, Люблінське і Підкарпатське воєводства станом на початок 2012 р. займали 6 і 7 місце в країні за кількістю екологічних аграрних господарств, що становила відповідно 2065 і 2045 одиниць [1, с. 108]. Це створює достатні передумови для активізації польсько-українського транскордонного співробітництва у сфері екологізації сільського господарства, що сприятиме вирішенню багатьох спільних екологічних проблем, а також підтримці розвитку несільськогосподарських видів діяльності та зайнятості серед сільського населення, наприклад, агротуризму.

Особливої актуальності для України в контексті інтеграції до ЄС набуває оцінювання можливостей економіки держави адаптуватися до умов СОТ і її спроможності захищати економічні інтереси товаровиробників, у тому числі сільськогосподарської продукції. Вступ до СОТ передбачає лібералізацію відносин та обмеження політики протекціонізму у сфері зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією, трансформацію системи підтримки та розвитку аграрного сектора з орієнтацією на заходи так званої «зеленої скриньки», що не впливають на ринкову конкуренцію,

не спрямовані на безпосередню підтримку цін виробників і не є забороненими. До таких заходів зокрема належать: проведення наукових досліджень та здійснення інформаційно-консультаційного обслуговування, сприяння збуту сільськогосподарської продукції, вдосконалення інфраструктури, контроль безпеки продуктів харчування, ветеринарні та фітосанітарні заходи, охорона навколишнього середовища, підтримка доходів виробників, що не пов'язана з обсягами та видом виробництва [9, с. 23]. Разом з тим конкурентоспроможність українських товарів та послуг є нижчою порівняно з європейськими аналогами, що загрожує експансією європейських товарів на український ринок в разі його відкриття. А це своєю чергою може поглибити кризу аграрного сектора економіки країни та призвести до банкрутства сільськогосподарських підприємств [2, с. 119].

Подібні побоювання виникали з боку виробників та переробників сільгосппродукції у Польщі перед її вступом до ЄС. Водночас, обсяги фінансової підтримки сільського господарства у Польщі з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь ще у 2007 р. значно перевищували аналогічний показник в Україні (95,2 і 13 євро відповідно) [7, с. 63]. При цьому рівень відповідності обсягів і структури заходів державної підтримки аграрного сектора економіки України вимогам СОТ ще досить низький і потребує адаптації до міжнародних стандартів. Тому цей напрям українсько-польської співпраці також є дуже актуальним для України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на окреслені проблеми в українсько-польському транскордонному регіоні та визначені пріоритетні напрями двосторонньої співпраці наших держав щодо розвитку сільського господарства можна запропонувати такі форми українсько-польського транскордонного співробітництва у цій сфері:

- продовження співпраці у форматі «уряд– уряд», а також на рівні місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування щодо адаптації українського сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості до стандартів ЄС;
- активізація співпраці на рівні органів державної влади щодо реформування (зміни обсягів та структури заходів) системи державної підтримки розвитку сільського господарства з метою її адаптації до вимог СОТ та стандартів Спільної аграрної політики ЄС;
- формування українсько-польських транскордонних кластерів у різних галузях сільського господарства, наприклад, у тваринництві, органічному землеробстві тощо. Зокрема, у сфері екологічного сільськогосподарського виробництва можливим є формування українсько-польського транскордонного кластера за монополіарною

моделлю, зважаючи на велику асиметрію розвитку цієї галузі в українській і польській частинах транскордонного регіону [6, с. 92]. Це можна реалізувати, наприклад, шляхом залученням українських учасників (постачальників, збутових організацій) до польського кластера «Долина органічної їжі» (Dolina Ekologicznej żywności) [6, с. 40];

- розвиток та інтенсифікація транскордонного співробітництва у формі транскордонного партнерства, яке «здійснюється на основі добровільної співпраці двох або кількох територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, юридичних та фізичних осіб з різних сторін кордону, що діють відповідно до умов формалізованого договору (статут, рамкова угода тощо), з метою виконання спільних проектів, програм та вирішення соціальних, добродійних, культурних, освітніх, наукових та управлінських завдань» [6, с. 114].

У перспективі подальші наукові дослідження в цьому напрямі доцільно спрямувати на вивчення особливостей формування транскордонних агропромислових кластерів в українсько-польському транскордонному регіоні.

Список використаних джерел:

1. Дудар Т. О. Екологічне сільське господарство Польщі: тенденції розвитку, система контролю та сертифікації / Т. О. Дудар // Економіка АПК. – 2013. – № 9. – С. 105-112.
2. Дяченко О. В. Соціально-економічний розвиток аграрного сектора України в контексті вибору зовнішньоекономічних стратегій / О. В. Дяченко // Міжнародна економічна політика. – 2006. – №5. – С.114-134
3. Кавалко Б. Українсько-польське прикордоння: середовище, суспільство, економіка / Б. Кавалко, С. Матковський, А. Міщук – Замость : Вища школа управління та адміністрації, 2006 – 342 с.
4. Львівська область у контексті польського прикордоння у 2006-2007 роках // Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2008.
5. Львівська область у контексті польського прикордоння у 2009-2010 роках // Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2011.
6. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво : [посібник] / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов – К. : Крамар, 2011. – 259 с.
7. Могильний О. М. Конкурентні переваги аграрних секторів України та Польщі / О. М. Могильний, Н. А. Герасименко // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 4. – С. 55-74.
8. На Ковельщині налагоджують співпрацю з партнерами із Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lvivska.com/news/2011/12/07/659>
9. Осташко Т. О. Сільське господарство в умовах СОТ і ЄС / Т. О. Осташко. – К. : Інститут сільського розвитку, 2005. – 70 с.

10. Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013 рр. [Електронний ресурс]. – 92 с. — Режим доступу : http://www.pl-by-ua.eu/upload/ua/PL-BY-UA_ukr.pdf
11. Протокол V засідання українсько-польської Міжурядової Комісії з питань економічного співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.minregion.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&task=download&id=2764&Itemid=240&lang=uk
12. Сільське і пищеве господарство в Польщі / под. ред. Т. Яблоньска-Урбаняк ; Министерство сельского хозяйства и развития села. – Варшава, 2010.
13. Сільське господарство Львівщини (за 2012 рік) : [стат. зб.] / Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Львівській області ; за ред. М. М. Крупки. – Львів, 2013. – 172 с.
14. Сільське господарство України (за 2012 рік) : [стат. зб.] / Державна служба статистики України ; за ред. Власенко Н.С. – К., 2013. – 402 с.
15. Сусіди допоможуть адаптувати українських корів до стандартів ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lvivska.com/news/2011/12/07/659>
16. Kawałko B. Wybrane problemy polsko-ukraińskiej współpracy transgranicznej / B. Kawałko // Barometr Regionalny. – 2011. – Nr 2(24). – s. 35-60.
17. Polsko-ukraińska Strategia współpracy Transgranicznej na lata 2007-2015. – Lublin, 2008.
18. Wspólna polsko-ukraińska Strategia współpracy Transgranicznej. Lubelskie, Podkarpackie, Wołyńskie, Lwowskie. 2005-2015 / Europejskie Centrum Integracji i Współpracy Samorządowej «Dom Europy». – Lublin, 2005.

Цымбаліста Н.А. Українсько-польське трансграничне співробітництво в аграрній сфері в контексті європейської інтеграції: сучасний стан та перспективи розвитку.

Проведен аналіз обидва для українсько-польського трансграничного регіону проблем розвитку аграрного сектора економіки. Исследовано сучасний стан та намечено перспективні напрями активізації українсько-польського трансграничного співробітництва в області сільського господарства.

Ключові слова: трансграничне співробітництво, польсько-український трансграничний регіон, розвиток сільських територій, сільське господарство.

Tsybalyista N. A. Ukrainian-Polish cross-border cooperation in the agricultural sector in the context of European integration: current state and prospects of development.

The paper analyzes the mutual Ukrainian-Polish cross-border regional development problems of the agricultural sector. The current state is investigated and promising directions of intensification of Ukrainian-Polish cross-border cooperation in the field of agriculture are outlined.

Keywords: cross-border cooperation, Polish-Ukrainian cross-border region, rural development, agriculture.